

Opat Friderik Kolšek je pripovedoval: "Ob južni strani vojniškega pokopališča so pobili nekaj sto hrvaških beguncev. Na njihovih grobiščih je zdaj pokopališki parkirni prostor. Na zahodni strani pokopališča, tam, kjer zdaj stoji nova mrliška vežica, so bili pobiti in zakopani Čater in Zupancič iz Šmarjete, Zottl, trgovec iz Vojnika, brat trafikanta, in še nekaj drugih žrtev."

Pomembno za manjkajoči utrip vojniškega sveta je tudi pričevanje gospe Grainove iz Višnje vasi, žene g. Graina, potomca vojniških gradbenikov: "Mojega moža so zaprli partizani, takoj ko so prišli iz gozdov. Zapornike so strpali v drvarnice na dvorišču policijske postaje ob potoku Hudinja sredi Vojnika. Do njega nisem mogla niti mi niso hoteli povedati, kako je z njim, zato sem še z nekaterimi priskrbela dolgo lestev. To smo pristonili z dvoriščne strani na streho Vrečerjeve hiše, ki še danes stoji nasproti nekdanje policije in pošte. Z vrha stre-

Parkirišče na grobišču

2. del

he se je dalo opazovati dogajanje ob policijskih (miličniških) drvarnicah. Skrbelo me je zlasti ponoči, saj smo vsi vedeli, da jih ponoči vozijo na streljanje. Nočno opazovanje z vrha strehe smo si izmenjavali.

Tako sem vedela, da je moj mož še vedno živ in da ga moram rešiti, kar se mi je tudi posrečilo. Veliko grobišče, poleg grobov, ki so razsejani okrog Vojnika, je na južni strani odcepa ceste za Dobrno velika gramozna jama, ki je seveda zdaj zasuta. Zdaj je tam zraven transformatorska postaja, proti jugu pas travnika, nato pa hmeljišče. Sem so jih vozili iz Celja in Vojnika že ubite. Vedno ponoči, tako da si zjutraj videl samo plast sveže zemlje. Tukaj jih je

veliko zakopanih, saj je bila gramoznica tako velika, da so se furmani z vozovi kar skrili, ko so iz jame vozili gramoz. Še ta jama jim je bila prenamajhna, tako da so na zgornji strani ceste nasproti gramoznice skopali še eno veliko jamo, kamor so poleg drugih zagreblji še 11 ustašev, ki so padli v spopadu s partizani prav na tem križišču. Ob Tesnici, tam stoji zdaj lesena zadržna baraka, pa so zakopali še štiri ali pet padlih Hrvatov. Eno grobišče je tudi na Konjskem pod Turnškom na Kraškem vrhu. Tam so govorili, da je pokopan tudi oče opata Kolška, vendar ne vem točno. Slikarko Doro na Stallnerjevem so tudi pospravili, čeprav so govorili, da je naredila samomor. Tudi

invalida v vozičku, trgovca Špesa, so se znebili na svoj način. Vojnik so partizani kar krepko zdelali in razredčili, saj so ga potem laže naselili po zaplenjenih hišah in zemljiščih."

Cesta čez grobišče

Friderik Kolšek, opat in prelat, nam je v svoji sprejemnici pripovedoval: "Ob južni strani vojniškega pokopališča so pobili nekaj sto hrvaških beguncev. Na njihovih grobiščih je zdaj pokopališki parkirni prostor. Največ bi o tem vedel povedati Štefko Kovačič. Na zahodni strani pokopališča, tam, kjer zdaj stoji nova mrliška vežica, so bili pobiti in zakopani Čater in Zupancič iz Šmarjete, Zottl, trgovec iz Vojnika, brat

trifikanta in še nekaj drugih žrtev / nova mrliška vežica je na grobišču žrtev, postavljena tudi v Laškem, op. J. Č./ O teh grobiščih pa bi vedel kaj povedati nekdanji grobar Podrgajs."

Pod vojniško župnijo spada tudi Šmarjeta pri Celju. Tu sta dve grobišči. Za grobišče in dogodek v Tumovi ulici je povedal g. Pintar, ki je zdaj že skoraj slep, stanuje pa v bližini grobišča. "Neke noči sem slišal krike in klice na pomoč v nemščini "Hilfe, hilfe", nato pa rafalske strele. Zjutraj je od hiše do hiše hodil partizan in krojač Pešak, oblečen v novo angleško vojaško jopico in obut v nove usnjene škornje, in zahteval, da pokopljemo ubite, ki so ležali nekaj deset metrov od naše hiše na robu gozda. Mrtvi so bili

slečeni, štirje so bili nemški vojni ujetniki, ki so imeli okrog vratu obešene razpoznavne aluminijaste tablice, dva pa sta bila neznanega rodu. Razpoznavne tablice, ki so se nato znašle pri krojaču Kmeclu iz Zgoranje Hudinje, je odnesel Šeligo, ki živi na Češkem, hodil pa je na obisk k Rafku Bornšku in Kmeclu." Ob grobišču, preko katerega je narejena gozdna cesta, rastejo zdaj že visoka drevesa.

Partizanka na konju

Drugo grobišče vojnih ujetnikov je ob Hudinji, na severnem robu Hmezadovega hmeljišča ob južnem robu poljske ceste, 200 metrov od ovinka Mariborske ceste proti Trnovljam. Gospa Runovčeva iz Trnovelj pripoveduje: "Pri nas so se oglašili nemški vojni ujetniki, ki so bili izpuščeni iz taborišča Bežigrad. Bili so žejni in lačni. Ko so se malo okrepčali, so začeli kazati slike svojcev, ki jih čakajo doma. Bile so fotografije otrok, žen in staršev. Razlagali so, kako so veseli, da so preživeli vojno in da se zdaj lahko vračajo domov. Kmalu so se poslovlili, češ da jih čaka še dolga pot do doma. Pokazali smo jim bližnjico čez polja do Šmarjete, skozi katero pelje glavna cesta proti Mariboru. Gledali smo za njimi, ali gredo v pravo smer. Takrat je za njimi na konju z brzostrelko čez ramo pridirjala znana partizanka Mimi Ostruh, domačinka, ki se je veliko zadrževala v taborišču Teharje. Skupini, ki je bila pri nas, se je na polju pridružila še druga skupina ujetnikov. Kmalu so se zaslišali rafali, ujetniki so se skušali razbežati, vendar jim ni uspelo. Polje proti Šmarjeti je bilo spet prazno, brez človeških silhuete. Naslednji dan smo izvedeli, da je bilo ubitih devet ujetnikov nemškega in deset ruskega rodu." Gospa Runovčeva je izkusila, kaj je komunizem; njen mož namreč ni hotel podpisati odvzema zemlje za zadrugo, zato so ga razglasili za kulaka in ga za dve leti poslali na družbeno koristno delo v Strnišče, danes Kidričevo. Tudi tam so hoteli komunisti s spremembo krajevnih imen brisati sledove svojih krvoločnih taborišč.

Zapisniki in usode

Rad bi opisal tudi, kaj se je dogajalo pri delu naše celjske komisije.

Severno od Vojnika, pri graščini Tabor, približno dvesto metrov od odcepa proti Dobrni, je desno ob cesti Celje—Maribor grobišče Hrvatov in civilistov, ki so jih partizani pripeljali tja mrtve in jih zakopali.

Dvojniki zapisnikov, ki so bili napisani na stroj po mojem nareku županovi strojepiski (celjski župan je bil Anton Rojec, neprijazen do našega dela, čeprav je bil izvoljen prek Demosa), so bili odtujeni že naslednji dan. Tako jih nisem utegnil niti prebrati niti slovnico in vsebinsko popraviti. Zapisniki so se pojavili v nadaljevanjih časopisa *Nova doba*, kjer je bil odgovorni urednik sedanji novinar Dela Brane Piano. Na moj osebni protest v uredniški pisarni mi je Piano odgovoril, da so si oni zapisnike pridobili, saj na njih nič ne piše, čigavi so in kdo jih je napisal. Edino kar sem dosegel, je bilo to, da so imena in priimke oseb v nadaljevanju zapisali s kraticami. Kljub temu je Mima Ostruh izvedela za gospo Runovčevo in ji odšla osebno groziti, češ da bo že videla. Zame in meni podobne pa je ugotovila, da so jih premalo pobili, saj bi zdaj lahko imeli mir. Mima je vedno spala z brzostrelko in pištolo, ker je demokratične spremembe ocenjevala po svoji revoluciji. Posledica objave naših zapisnikov v *Novi dobi*

je bila, da komisija dolgo časa ni dobila novih sporočil, kar je bil v bistvu cilj urednika, kolikor ga poznam.

Ob pisanju tega dogajanja v vojniški župniji sem se spomnil na nekdanjega Vojničana in svojega mladostnega znanca in prijatelja dr. Mitjo-Dimitrija Mikuža, odličnega zdravnika in šefa ginekologije v Slovenj Gradcu. Njegov oče je bil, ko smo živeli na Frankolovem, naš družinski zdravnik in očetov prijatelj. Nobeden od njiju ni maral komunistov. Mitja in jaz pa sva se po volitvah leta 1990 znašla kot delegata oziroma poslanca Demosa v takratni skupščini. On je bil v zboru združenega dela, kjer je bil Demos v manjšini, jaz pa v zboru občin, kjer smo imeli čvrsto večino. Večkrat sva se dobila na hodnikih in v obednici. Posebno še, ker sva ugotovila, da oba v svojih občinah izvršujeta isto poslanstvo. On je bil predsednik občinske komisije za ugotavljanje medvojnih in poveljnih pobojev v Slovenj Gradcu, jaz pa podobne Demosove komisije v Celju. Občutljivo delo, sva

Pred odcepom za Dobrno, ob cesti Celje—Maribor, je bila nekoč gramoznica, ki so jo napolnili z ubitimi; najprej z ubitimi Hrvati iz okolice, potem pa so ponoči še večkrat pripeljali trupla.

ugotovila. On je bil kot študent v partizanski brigadi in je imel izkušnje, da se je bolj bal strela v hrbet kot pa frontalnega strela s strani Nemcev. Opozoril me je, naj bom pri zbiranju podatkov previden, saj ima Ivan Maček-Matija v Vojniku dobre prijatelje, ki so bili v bistvu žrtve njegovih povelj pri poveljnih pobojih.

Mitjeva žena, tudi zdravnica v Slovenj Gradcu, je kakor on umrla za rakom, vendar pred njim. Sam jo je položil v grob. Njegova smrt, pred potekom poslanskega mandata, je prišla v tišini in neopaženo. Predsednik zbora združenega dela Jože Zupancič in predsednik skupščine France Bučar tega nista obešala na veliki zvon, čeprav je parlament izgubil svojega poslanca.

Dediči revolucije

Pri razmišljanju (do katerega imam po toliko letih javnega delovanja skoraj pravico) o usodah in življenju ljudi, ki so bili žrtve komunistov in njihove revolucije, na koncu pa so se zaradi preživetja in osebnih oportunističnih nagnjenj po dolgih letih komunistom pridružili in celo k njim pristopili, bi opozoril na sledeča dejstva. KPS se je pred osamosvojitvijo preimenovala, vendar predvsem zaradi slepilnega učinka na ljudi, kajti sočasno se je bojevala za pravno nasledstvo KPS, ki je prinašalo prisvojene nepremičnine in materialne dobrine, ki so jih bile deležne vse njihove razvejene oblastne in monopolne institucije. Zamolčano pa je bilo, da pravno nasledstvo prinaša tudi dediščino storjenih zločinov nad življenji ljudi, njihovimi človeškimi pravicami in njihovimi človeškimi usodami. Vse to so sedanji člani združenih list in nekdane KPS prevzeli nase. Tudi zločine partizanov in partijskih totalitarnih oblasti nad njihovimi svojci. Najprej so se tega začeli zavedati vodilni v borčevski organizaciji, ki so njeno članstvo, to se je delilo po privilegijih (Udba, Narodna zaščita, Knoj, prvoborci, navadni partizani, majski partizani), že pred leti združili v enotno članstvo NOB, temu zdaj dodajajo še podmladek iz udarniških časov in naraščaj svojih družin. Krivda se s tem kolektivno širi med ljudmi, materialne dobrine pa ostajajo izbrani eliti. V množici se je lažje skriti. **Janez Črnej**